

XXIV. Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Tábor

Táborzáró beszámoló 2009.

1. Bevezetés

A Bódva-völgy Észak-Magyarország egyik kiemelt jelentőségű ökológiai folyosója. Kifejezetten hegyvidéki forrásvidékétől az alföldi jellegű torkolatvidékig változatos élőhelyek alakultak ki. A völgy hazai szakasza megközelítőleg É-D irányú, ezért vonulási folyosó jelleggel a kisebb és a nagyobb testű madarak egyaránt szívesen használják. Erre alapozva a völgy egy arra alkalmas pontján 1986 óta hosszútávú ornitológiai vizsgálat folyik. A terület madárvilágának és a táborban folyó kutatói, természetvédelmi munka bemutatásának kapcsán ismeretterjesztő és szemléletformáló tevékenységet is végzünk fiatalok (óvodástól az egyetemista korosztályig) körében. Ezek a célok és feladatok mára egymástól elválaszthatatlan egységgé forrtak össze a Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Táborban, létrehozva Észak-Magyarország egyik legnagyobb őszi vonuláskutató és természetismereti bázishelyét.

2. Elhelyezkedés, módszerek

A tábor a Bódva-völgy egy viszonylag szűk, alig 500 méter széles szakaszán található. A völgyet itt közrefogó két hegyoldal zárt cseres-tölgyesekkel és gyertyános tölgyesekkel fedett, míg a völgyaljban kaszáló- és mocsárrétek, művelt és felhagyott szántóföldek, bokorsorok, illetve a Bódva egykor levágott mederszakaszai húzódnak. A konkrét vizsgálati terület nagy részét magába foglaló két, egymással párhuzamos bokorsor az egyik hegyoldal lábánál eredő források vize mentén kialakult ligeterdőfoltok és cserjések mentén helyezkedik el. További vizsgált élőhelyek egy felhagyott legelő területén kialakult zárt töviskes cserjések, valamint a Bódva és ártere. A különböző élőhelyek, a nagy mennyiségű táplálékot nyújtó cserjések, és a víz közelsége változatos madárvilágot biztosítanak a fészkelési időszakban és a vonulás során egyaránt.

A táborban 2009-ben 2 időszakban vizsgáltuk a terület madárvilágát:

1. Április 20. és július 10. között a területen a CES: Constant effort ringing in Europe – magyar megfelelőjeként Állandó Ráfordítású Gyűrűzés – standard protokollja alapján dolgoztunk. A program a 80-as években indult Nyugat-Európából. Célja egy hosszútávú monitoring rendszer működtetése, amely az élőhelyek állapotát és az élőhelyek minőségét jelző fészkelő madárfajok állományait kívánja vizsgálni. További információk az EURING honlapján olvashatóak. A program során Szalonnán 9 alkalommal, 8 hálóval végeztünk munkát – a CES protokoll alapján.
2. Augusztus 13. és október 26. között rendeztük meg a hagyományos őszi vonuláskutató tábor. A munkát az Actio Hungarica standard protokollja alapján végeztük. Az Actio Hungarica Madárvonulás-kutató Hálózat célja a hazai fészkelő és vonuló madarak standard mintavételi eljárással végzett hosszútávú monitoring kutatása. Ez többek között a vonulási stratégiák és dinamika, illetve a vizsgált élőhelyek, az időjárás, stb. hatását vizsgálja. Szalonnán 34 standard hálóállást használtunk, 33 darab 12 méteres és 1 darab 7 méteres lengyel hálóval. Az adatfelvételezést a protokoll szerint végeztük. Ezen felül a Bódva hullámterén található ligeterdő lombkoronájában zajló madármozgás vizsgálatára

beállítottunk egy lombhálót, amelyet 2 hagyományos háló egymás fölé helyezésével alakítottunk ki.

Jelen beszámolóban elsősorban a 2. időszak munkáját kívánjuk bemutatni, ugyanakkor röviden áttekintjük a CES legfontosabb eredményeit is.

3. Madártani eredmények

3.1. CES

A CES protokoll időszakában, a fészkelési időben 9 alkalommal, 6-6 órát hálózunk, kifejezetten a töviskes élőhelyeken. Ez alatt az idő alatt 27 madárfaj 266 egyedét jelöltük meg. Az élőhelynek megfelelően legnagyobb egyedszámban barátposzáta, széncinege, kékcinege és vörösbegy egyedek kerültek a hálóba. Említésre érdemesen magas volt a meggyvágók és karvalyposzáták egyedszáma.

Az idei évben szokatlanul kevés kisposzátát fogtunk. Ugyancsak eltért a megszokottól, hogy a barátka és vörösbegy fiatalok nem lökészerűen jelentek meg a fogásban, hanem egyenletesen elosztva a júniusi és júliusi alkalmak között.

Június 19-én búbos cinege (*Parus cristatus*) 1 fiatal példányát is sikerült befogni. A fajnak ez volt a tábor története során az első megfogása. A helyszíntől néhány kilométerre ismert legközelebbi fészkelőhelye. A búbos cinegével egyszerre kormosfejű-, fenyves-, szén-, kék- és barátcinegét is sikerült fogni. A gyűrűzött madarak száma a *mellékletben* olvasható.

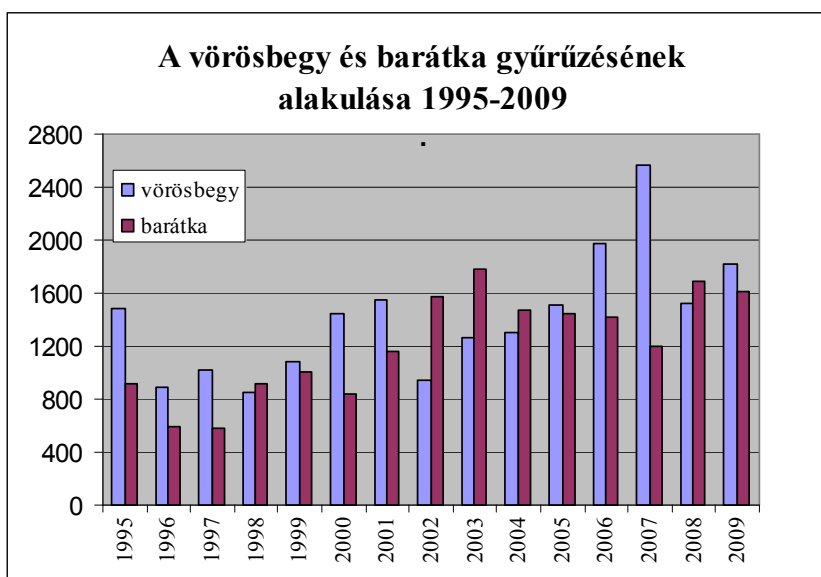

Kormosfejű, búbos és fenyvescinege, Szalonna, 2009.06.19. (Huber Attila felvétele)

3.2. Őszi vonulás

3.2.1. Fajösszetétel, állományváltozások

Az őszi tábor ideje alatt 67 faj 6372 egyedét jelöltük meg (*ld. melléklet*), ez az elmúlt két évhez képest 6-900 példánnyal kevesebb, de azért erősnek mondható. A táborban eddig megjelölt madarak száma 99000 fölé emelkedett. A leggyakoribb fajok dinamikáját a *melléklet* mutatja be. Az időjárás a tábor nagy része alatt kedvező volt, tartósabb esők csak az utolsó két hétben mutatkoztak.

Az idén is vörösbegyből és barátkából fogtunk a legtöbbet. Összesen 10 sárgafejű királykát fogtunk. Ez nagyon kevés a korábbi évek 150-200 példányához képest. Ugyanakkor az átlagosnál lényegesen magasabb volt a meggyvágók száma, több mint 200 példányt fogtunk. Meggyvágók esetében általában több hímeket fogunk, mint tojót. Az idén ez a különbség nagyon érezhető volt, a megfogott madarak több mint háromnegyede hím volt.

Lokálisan és szezonálisan ritkább madarak kapcsán a fekete harkály (a tábor története alatt 2.), tőkés réce (3.), erdei cankó (4.), nagy örgébics (9.) és bajszos sármány (11.) megfogása számított érdekességnek. A téli madárvendégek az idén kifejezetten későn érkeztek a területre, csak süvöltő, szőlőrigó és csíz néhány egyede került a hálókba.

3.3.2. Megkerülések

A megkerüléseket tekintve az idén 281 korábbi években gyűrzött madarat fogtunk vissza. Ez minden idők legjobb eredményének számít. Ennek többszörösét teszik ki az idei szezonon belül gyűrzött és még a szezon alatt megkerült egyedek száma. A nyári CES program során fészkelőként, vagy a területen született fiatal madarak közül sokat ősszel is megfogtunk. Sok volt a kifejezetten idős madár. Kiemelhető közülük a 7 év után visszafogott meggyvágó, 6 éves barátcinege, vörösbegy és barátposzáta. Az 5 éves visszafogások közül egy őszapó és mezei veréb említhető meg, mindkettő az adott faj legidősebb egyede a tábor története során.

Külföldi gyűrűs madár kettő került elő a táborban, egy barátposzáta és egy széncinege. Mindkettőt a Szalonnától mindössze 24 km-re fekvő Drienovec (Somodi, Szlovákia) településen működő gyűrűzőtáborban, az idei évben jelölték. A tavalyi táborzárás óta a következő külföldi megkerülésekről szereztünk tudomást:

Visszafogva/ Recapture					Gyűrűzve/ Ringing		Táv (km)	Megjegyzés
Gyűrű	Faj	Dátum	Hely	Ország	Dátum	Gyűrűzte		
A736503	<i>Sylvia atricapilla</i>	2009.05.12	Tornalja, Revuca	Szlovákia	2008.09.10	Huber Attila	24	
AE72085	<i>Carduelis chloris</i>	2009.05.30	Drnava, Rožnava	Szlovákia	2008.10.04	Máté Sándor	20	
T348986	<i>Hirundo rustica</i>	2009.07.31	Perin, Kosice, okolie	Szlovákia	2008.07.11	Huber Attila	29	Szalonna, Rakaca- vízátározón jelölve
T471471	<i>Hirundo rustica</i>	2009.09.08	Drienovec, Kosice, okolie	Szlovákia	2006.07.24	Huber Attila	21	Szalonna, Rakaca- vízátározón jelölve
A837619	<i>Sylvia atricapilla</i>	2009.10.14	Drienovec, Kosice, okolie	Szlovákia	2009.10.09	Farkas Roland	24	
XA22318	<i>Cocc. coccothrustes</i>	2008.01.05	Deuerling, Oberpfalz	Németország	2007.09.07	Gáti Eszter	650	
XA22391	<i>Cocc. coccothrustes</i>	2009.03.27	Drienovec, Kosický Kraj	Szlovákia	2007.09.21	Dr. Juhász Lajos	24	
A655365	<i>Sylvia atricapilla</i>	2009.04.07	Drienovec, Kosický Kraj	Szlovákia	2007.08.27	Kiss Ádám	24	
A735354	<i>Erithacus rubecula</i>	2008.11.06	Ligorini, Avellino	Olaszország	2008.08.28	Trungel László	963	

4. Bemutató, környezeti nevelés

A tábor tradicionális tevékenysége a környezeti nevelés. Évente több tíz alternatív biológiaórát, terepi kiselőadást és bemutatót tartunk a látogatók számára, mely így kiemelkedő szereppel rendelkezik a régióban végzett oktatási tevékenységek körében. A csoportok jelentős része abból a hátrányos helyzetű észak-borsodi régióból érkezik, ahol az utóbbi években, évtizedekben felhagyott bányászati, ipari tevékenységek nyomán a természeti környezet jelentősen károsodott, így nekik már maga a nemzeti park területére tett kirándulás is külön élményt jelent.

Az idei évben 22 település 25 oktatási intézményéből érkeztek gyermekek. 40 csoportban összesen 1228-an látogattak ki a táborba – ez minden idők második leglátogatottabb évének számít. A résztvevők kiselőadásokat hallhattak – ezekbe aktívan be is kapcsolódhattak -, részt vehettek a hálók ellenőrzésében, kézközelből megtekinthették a befogott madarakat. A program végén a tábor melletti réten szabad foglalkozást biztosítottunk, a résztvevőknek kisebb ajándékokat adtunk.

A táborba látogató csoportok megoszlása

Település/ Settlement	Oktatási int./ Type	Csoportszám/ No. of groups	Létszám/ Person
Aggtelek	általános iskola	4	61
Berente	általános iskola	2	55
Bócs	általános iskola	1	40
Edelény	általános iskola	1	15
Edelény	gimnázium	4	108
Gödöllő	egyetem	1	20
Izsófalva	általános iskola	1	55
Kazincbarcika	általános iskola	4	145
Kazincbarcika	óvoda	2	128
Kurityán	általános iskola	1	19
Miskolc	gimnázium	2	47
Perkupa	általános iskola	2	21
Putnok	általános iskola	2	85
Putnok	gimnázium	1	30
Ragály	általános iskola	1	10
Rudabánya	általános iskola	1	38
Rudolftelep	általános iskola	1	33
Sajószentpéter	általános iskola	1	15
Szalonna	általános iskola	2	63
Szögliget	általános iskola	2	77
Szögliget	óvoda	1	25
Szuhakálló	általános iskola	2	98
	egyesület	1	40
Összesen 22 település	25 intézmény	40 csoport	1228 fő

Idén is működött a tavaly beindított tanösvény, amely a Bódva-völgy jellegzetes élőhelyeit mutatja be. A tanösvény a Bódva hídjától a táborig 6 állomáson, 7 táblával segíti meg a táborba bejövő gyerekeknek a terület és élővilágának megismerését. Idén ezt az év madaráról, a kék vércséről és vetési varjúról szóló tábla egészítette ki. A tanösvény csak a tábor működése alatt volt kihelyezve.

Az alternatív biológiaórák mellett hosszabb ideig tartó táboroztatást is végeztünk. Ennek során középiskolások, egyetemisták és dolgozó emberek érkeztek a táborba szép számmal, hogy a tábor munkájában segítsenek, illetve megismerkedhessenek a madarász és természetvédelmi munkával. Idei évben 159 ember vett részt a tábor munkájának zavartalan lebonyolításában, akik az ország 50 pontjáról érkeztek, naponta átlagosan 8-an voltak kinn, összességében 618 napnyi önkéntes munkát biztosítva.

A táborban folyó munkáról az idén több fórumon is beszámoltunk.

Ezúton kívánunk köszönetet mondani azoknak akik a táborvezetési feladatokban az idén részt vettek: Farkas Roland, Gáti Eszter, Huber Attila, Dr. Juhász Lajos, Kiss Ádám, Kováts Dávid, Németh Tamás, Sarlós Dávid, Szabó Gábor, Tóth László, Trungel László. Köszönet illeti továbbá az önkéntes madarászok nélkülözhetetlen és lelkes munkáját is!!!

A 2009. év összesítése (CES + ŐSZ)/ 2009. Summary					
	Faj/ Species	Latin név/Scientific name	CES	08.13.-10.26.	Összesen/ Totally ringed
1.	tőkés réce	Anas platyrhynchos		1	1
2.	karvaly	Accipiter nisus		1	1
3.	erdei cankó	Tringa ochropus		1	1
4.	vadgerle	Streptopelia turtur		1	1
5.	jégmadár	Alcedo atthis		29	29
6.	nyaktekercs	Jynx torquilla		11	11
7.	szürke küllő	Picus canus		3	3
8.	zöld küllő	Picus viridis		2	2
9.	fekete harkály	Drycopus martius		1	1
10.	nagy fakopáncs	Dendrocopos major		12	12
11.	közép fakopáncs	Dendrocopos medius		1	1
12.	kis fakopáncs	Dendrocopos minor	1	4	5
13.	molnárfecske	Delichon urbica		2	2
14.	erdei pityer	Anthus trivialis		9	9
15.	hegyi billegető	Motacilla cinerea		17	17
16.	ökörsem	Troglodytes troglodytes		83	83
17.	erdei szürkebegy	Prunella modularis		80	80
18.	vörösbegy	Erithacus rubecula	24	1820	1844
19.	fülemüle	Luscinia megarhynchos	2	5	7
20.	nagy fülemüle	Luscinia luscinia		3	3
21.	házi rozsdafarkú	Phoenicurus ochruros		8	8
22.	kerti rozsdafarkú	Phoenicurus phoenicurus		14	14
23.	rozsdás csaláncsúcs	Saxicola rubetra		5	5
24.	cigányesaláncsúcs	Saxicola torquata		30	30
25.	feketerigó	Turdus merula	7	217	224
26.	énekes rigó	Turdus philomelos	9	261	270
27.	szőlőrigó	Turdus iliacus		1	1
28.	kerti geze	Hippolais icterina		17	17
29.	karvalyposzáta	Sylvia nisoria	14	3	17
30.	kisposzáta	Sylvia curruca	8	48	56
31.	mezei poszáta	Sylvia communis		91	91
32.	kerti poszáta	Sylvia borin		92	92
33.	barátka	Sylvia atricapilla	37	1613	1650
34.	régi tücsökmadár	Locustella naevia		2	2
35.	berki tücsökmadár	Locustella fluviatilis		4	4
36.	énekes nádiposzáta	Acrocephalus palustris		9	9
37.	cserregő nádiposzáta	Acrocephalus scirpaceus	1	1	2
38.	sisegő füzike	Phylloscopus sibilatrix		13	13
39.	csilp-csalp füzike	Phylloscopus collybita	8	266	274
40.	fitisz füzike	Phylloscopus trochilus	1	52	53
41.	sárgafejű királyka	Regulus regulus		10	10
42.	tüzesfejű királyka	Regulus ignicapillus		36	36
43.	szürke légykapó	Muscicapa striata		136	136
44.	kis légykapó	Ficedula parva		8	8

45.	örvös légykapó	Ficedula albicollis	2	3	5
46.	kormos légykapó	Ficedula hypoleuca		46	46
47.	őszapó	Aegithalos caudatus	1	83	84
48.	barátcinege	Parus palustris	7	75	82
49.	kormosfejű cinege	Parus montanus	1	2	3
50.	fenyvescinege	Parus ater	2	6	8
51.	búbos cinege	Parus cristatus	1		1
52.	kékcinege	Parus caeruleus	32	237	269
53.	széncinege	Parus major	46	413	459
54.	csuszka	Sitta europaea	3	35	38
55.	hegyi fakusz	Certhia familiaris	2	10	12
56.	tövisszúró gébics	Lanius collurio	7	28	35
57.	nagy örgébics	Lanius excubitor		1	1
58.	szajkó	Garrulus glandarius		10	10
59.	házi veréb	Passer domesticus		3	3
60.	mezei veréb	Passer montanus	12	36	48
61.	erdei pinty	Fringilla coelebs	5	54	59
62.	zöldike	Carduelis chloris	12	42	54
63.	tengelic	Carduelis carduelis		12	12
64.	csíz	Carduelis spinus		4	4
65.	süvöltő	Pyrrhula pyrrhula		1	1
66.	meggyvágó	Coccoc. coccothraustes	16	202	218
67.	citromsármány	Emberiza citrinella	5	45	50
68.	bajszos sármány	Emberiza cia		1	1
Összesen/ Total:			266	6372	6638

Melléklet. Néhány faj dinamikája/Autumn migration of some species

